УДК 634.5

О. В. КОЛЧАНОВА[1], С. А. ЛОСЬ[2], І. Й. СИТНІК[3]*

ОСОБЛИВОСТІ РОСТУ Й РОЗВИТКУ ЛІЩИНИ ДЕРЕВОПОДІБНОЇ (*CORYLUS COLURNA* L.) У НАСАДЖЕННЯХ ЗЕЛЕНОЇ ЗОНИ ХНАУ ІМ. В. В. ДОКУЧАЄВА

1. ДП «Вінницька лісова науково-дослідна станція»
2. Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького
3. Харківський національний аграрний університет ім. В. В. Докучаєва

В умовах Харківщини досліджено ріст, розвиток, селекційну структуру та стан ліщини деревоподібної в насадженнях зеленої зони Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Проведено аналіз росту ліщини деревоподібної віком 22–40 років за висотою й діаметром на п'яти ділянках. В усіх випадках досліджуваний вид значно переважає дуб за діаметром та незначно відстає за висотою. Обстежені насадження ліщини відзначаються доброю селекційною структурою і станом. Використано комплексний підхід до оцінювання селекційної цінності насаджень. Встановлено, що три з п'яти обстежених насаджень за комплексом характеристик належать до перспективних – придатних для заготівлі репродуктивного матеріалу для створення лісових культур, захисних насаджень та озеленення. Дерева на всіх обстежених ділянках утворюють життєздатне насіння та самосів і характеризуються високим рівнем акліматизації в умовах Харківщини.

К л ю ч о в і с л о в а : ліщина деревоподібна, ріст, стан, селекційна структура, акліматизація.

Вступ. Ліщина деревоподібна (*Corylus colurna* L.), або ведмежий горіх, природно розповсюджена на Кавказі, у Малій Азії, на Балканах. Для частини свого ареалу (Закавказзя) вид є рідкісним і внесений до Червоної книги (Artamonov 1989). Росте в мішаних і широколистяних лісах із бука, дуба, граба, клена, ясена та інших порід на крутих кам'янистих схилах, часто в ущелинах скель. Вирізняється посухостійкістю, тіньовитривалістю, витримує морози до -30°С і нижче. Надає перевагу свіжим, багатим гумусом, переважно карбонатним ґрунтам з достатнім зволоженням. Має гарну й міцну деревину.

В Україну ліщину деревоподібну інтродуковано понад 200 років тому. Відомо, що перші дерева були висаджені в Кременецькому ботанічному саду (Тернопільська область) ще в 1806–1809 рр., а пізніше – в Устимівському (Полтавська область) та Каразінському (Харківська область) дендропарках (Lypa 1965, Zhyla 2011). У середині та наприкінці минулого століття значну кількість дерев горіха ведмежого висаджено в інших ботанічних садах і парках України (Tulupiy 1960, Reva 1965, Kosenko 1987, Chernyak 2004, Ostapenko & Sytnik 2011, Sytnik 2013). Нині у зоні Лісостепу налічується понад 50 об'єктів (дендропарків, ботсадів, міських парків, алейних посадок), де трапляється цей вид (Zhyla 2011).

Кліматичні та ґрунтово-гідрологічні умови є достатньо сприятливими для успішного росту та розвитку ліщини деревоподібної. Так, за даним І. С. Косенка (Kosenko 1987), в умовах Лісостепу не виявлено значного пошкодження дерев, зокрема їхніх вегетативних та репродуктивних органів, екстремальними температурами. Насіння має добру схожість, що вказує на адаптованість цього виду до умов України (Tulupiy 1960, Kosenko 1987, Zhyla, 2011). Інтенсивність росту ліщини деревоподібної є достатньо високою як у Правобережному, так і в Лівобережному Лісостепу. За дослідженнями А. Жили (Zhyla 2011), висота 100-річних дерев у зоні Лісостепу досягає 25 м, діаметр – 84 см, а середній річний приріст за висотою може становити 35–40 см. Встановлено, що середній щорічний приріст за діаметром дерев у дендропарку Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва (ХНАУ, Харківська область) становить близько 5–6 мм (Potashev et. al. 2016). Доволі високою продуктивністю вирізняються насадження в парках Полтавщини (Kolchanova et al. 2015), Львівщини та Хмельниччини (Zhyla 2011). Враховуючи достатньо високу енергію росту ліщини деревоподібної, її стійкість до температурних умов, зволоження та рясне плодоношення, більшість науковців пропонують інтенсивніше

* © О. В. Колчанова, С. А. Лось, І. Й. Ситнік, 2018

впроваджувати цей вид на території України (Tulupiy 1960, Lypa 1965, Kosenko 1987, Zhyla 2011).

Незважаючи на високу стійкість, енергію росту та репродуктивну здатність, ліщину деревоподібну обмежено використовують для створення насаджень різного цільового призначення. Причиною є недостатня вивченість особливостей росту й розвитку в умовах інтродукції та відсутність лісонасінної бази (Zhyla 2011). Слід також зазначити, що дослідження цього виду в лівобережній частині України є фрагментарними й присвячені переважно вивченню ростових або адаптивних показників, тоді як лише комплексний підхід дає можливість об'єктивно оцінити перспективність подальшого впровадження виду.

Метою роботи було визначення перспективності вирощування ліщини деревоподібної в умовах Північного Сходу України за результатами комплексного оцінювання насаджень у зеленій зоні ХНАУ ім. В. В. Докучаєва.

Матеріали й методи. Дослідження проводили 2014 р. у дендрологічному парку та Парку ветеранів ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Обстежено 5 насаджень ліщини деревоподібної віком 22–40 років, які являють собою куртини або рядові посадки в різних кварталах дендропарку. Найстаріші посадки представлені куртиною з 11 екземплярів, розташованою у кв. VII дендропарку (табл. 1). Дворічні сіянці було отримано в 1974 р. з Державного дендрологічного парку «Тростянець» НАН України (Чернігівська область). У кв. XIV дендропарку обстежено дві алеї з ліщини деревоподібної; перша з них створена у 1987 р. (19 екземплярів), друга – у 1990 р. (22 екземплярів). Садивний матеріал вирощено в розсаднику дендропарку з насіння, заготовленого в Розсошинському лісництві ДП «Полтавське ЛГ» у 1985 та 1988 рр. Після створення алей у розсаднику в 1990 р. залишилося ще 13 екземплярів ліщини деревоподібної. Таким чином, у дендропарку обстежено 65 дерев. Ще 46 дерев цього виду обстежено в Парку ветеранів, де вони ростуть в аналогічних природних умовах та розміщені рядами й алеями. Рослини у Парку ветеранів є потомством старших насаджень дендропарку.

Таблиця 1

Характеристика обстежених об'єктів ліщини деревоподібної на території зеленої зони ХНАУ ім. В. В. Докучаєва

№ насадження (куртини)	Місцезнаходження насадження (куртини)	Рік садіння	Походження садивного матеріалу	Біологічний вік, р.	Кількість дерев на час обстеження, шт.
1	Парк ветеранів	1993	Потомство рослин 1974 р. садіння	22	46
2	Дендропарк (розсадник)	1990	Розсошинське лісництво ДП «Полтавське ЛГ»	28	13
3	Дендропарк (кв. XIV)	1987		30	19
4	Дендропарк (кв. XIV)	1990		25	22
5	Дендропарк (кв. VII)	1974	Дендрологічний парк «Тростянець», Чернігівська область	40	11

Умови ділянок були приблизно однаковими: підвищене рівнинне плато з ухилом 2–3° на північний схід. Ґрунти – середньо-змиті типові чорноземи на лесоподібних суглинках, що підстилаються товстим шаром пісків полтавського ярусу. До створення дендропарку це були орні землі. Тип лісорослинних умов – D_2.

За даними Харківського регіонального центру з гідрометеорології, середньорічна температура повітря в регіоні становить +6,5ºС, річна сума опадів – 520 мм (від 340 до 740 мм в різні роки). Останнє десятиліття відзначається дуже спекотним і сухим літом.

Під час досліджень у дерев визначали діаметр стовбура на висоті 1,3 м, висоту, клас росту за Крафтом, категорію стану (КС), селекційну категорію (СК), наявність вад та пошкоджень. Крім абсолютних показників висоти й діаметра використано середні річні прирости за діаметром і висотою, визначені поділом абсолютних показників на біологічний вік дерев. Комплексне оцінювання успішності інтродукції проводили за шкалою комплексного оцінювання (Los et al. 2012, Wysotska 2013) з уточненнями (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала комплексного оцінювання успішності інтродукції (за Grybovich – unpublished)

Бали	Інтенсивність росту за висотою	Інтенсивність росту за діаметром	Якість стовбурів	Стан, бали	Репродуктивний розвиток
1	Повільнорослі (поступаються контролю на 10,1 % і більше)	Повільнорослі (поступаються контролю на 30,1 % і більше)	Дерева I та II селекційних категорій відсутні	4,5–5,0	Не цвітуть
2	Порівняно середньорослі (поступаються контролю на 4,0–10,0 %)	Порівняно середньорослі (поступаються контролю на 10,0–30,0 %)	Частка дерев I та II селекційних категорій 1–10,0 %	3,5–4,4	Цвітуть, але насіння не утворюють
3	Середньорослі (на рівні контролю різниця до 4,0 %)	Середньорослі (на рівні контролю різниця до10,0 %)	Частка дерев I та II селекційних категорій 10,1–15,0 %	2,5–3,4	Утворюють насіння, але воно нежиттєздатне
4	Порівняно швидкорослі (перевершують контроль на 4,0–10,0 %)	Порівняно швидкорослі (перевершують контроль на 10,0–30,0 %)	Частка дерев I та II селекційних категорій 15,1–20,0 %	1,5–2,4	Утворюють життєздатне насіння, але не дають самосіву
5	Швидкорослі (перевершують контроль на 10,1 % і більше)	Швидкорослі (перевершують контроль більше ніж на 30,1 %)	Частка дерев I та II селекційних категорій – 20,1 % і більше	1,0–1,4	Утворюють життєздатне насіння, дають самосів

Шкала базується на сумі балів, визначених за середніми кількісними та якісними показниками пробної площі (інтенсивність росту, стан, якість стовбурів і репродуктивний розвиток), порівнюючи з контролем (К). За контроль під час проведення комплексного оцінювання взято табличні дані для нормальних деревостанів дуба звичайного (Shvidenko 1987). Крім того, 40-річне насадження ліщини деревоподібної порівнювали з одновіковим насадженням дуба звичайного (кв. IV дендропарку ХНАУ). Насадження дуба звичайного іншого віку в дендрологічному парку були відсутні.

За сумою отриманих балів було визначено належність об’єктів до однієї з трьох груп, а саме: 1) непридатні або малоперспективні (5,0–11,5 балів); 2) порівняно перспективні – обмежено придатні для заготівлі репродуктивного матеріалу та створення захисних насаджень і озеленення (11,6–18,5 балів); 3) перспективні – придатні для заготівлі репродуктивного матеріалу з метою створення лісових культур, захисних насаджень та озеленення (18,6–25,0 балів) (Gribovich – unpublished).

Аналіз даних проведений із використанням пакету програм *MS Excel* та *R*-статистика.

Результати та обговорення. Показники росту, якості та стану деревостанів ліщини деревоподібної та їхнє порівняння з показниками дуба звичайного наведено у таблиці 3. Обстежені в дендропарку насадження ведмежого горіха мали різний вік, і цілком природно, що найменшими ростовими показниками (середній діаметр – 17,4 см, середня висота – 8,3 м) вирізнялися наймолодші дерева ліщини деревоподібної, що ростуть у Парку ветеранів (22 роки), а найбільшою висотою (15,4 м) – найстаріше насадження (кв. VII дендропарку

ХНАУ (40 років). Водночас куртина на території розсадника дендропарку ХНАУ у віці 28 років мала найвищі середні показники діаметра (27,7 см) за середньої висоти 12,3 м.

Таблиця 3

Таксаційні показники обстежених насаджень ліщини деревоподібної в зеленій зоні ХНАУ

№ Варіанту	Вік рослин, років	Вид	Середнє значення		Середній приріст		Перевищення відносно дуба	
			D, см	*H*, м	*D*, см	*H*, м	*D*, %	*H*, %
1	22	Лщв.	17,4	8,3	0,79	0,38	77,6	–15,3
		Дз (табл.)	9,8	9,8	0,45	0,45	–	–
2	28	Лщв.	27,7	12,3	0,99	0,44	91,0	–0,8
		Дз (табл.)	14,5	12,4	0,52	0,44	–	–
3	25	Лщв.	20,4	10,2	0,82	0,41	67,2	–8,1
		Дз (табл.)	12,2	11,1	0,49	0,44	–	–
4	30	Лщв.	24,4	10,9	0,81	0,36	51,5	–18,0
		Дз (табл.)	16,1	13,3	0,54	0,44	–	–
5	40	Лщв.	21,6	15,4	0,54	0,38	22,0	–9,1
		Дз (табл.)	17,7	16,9	0,44	0,42	–	–
–	40	Дз*	19,2	15,1	0,48	0,38	12,5*	2,0*

*Дуб звичайний у кв. IV дендропарку та перевищення відносно його показників

Для порівняння інтенсивності росту різновікових деревостанів було визначено середні річні прирости за діаметром і висотою. Показники приростів за висотою були доволі близькими і становили від 0,36 до 0,44 м, тоді як прирости за діаметром були від 0,44 см до 0,99 см. Найвищі показники приростів як за висотою, так і за діаметром відзначено в дерев насадження на території розсадника віком 28 років (рис. 1). Найстарше насадження віком 40 років у кв. VII дендропарку характеризувалося найменшим приростом за діаметром (0,54 см). Дуб звичайний мав незначно більший за ліщину деревоподібну середній приріст за висотою, але значно менший приріст за діаметром. Причина таких відмінностей може полягати в меншій густоті розміщення рослин горіха ведмежого на обстежених ділянках.

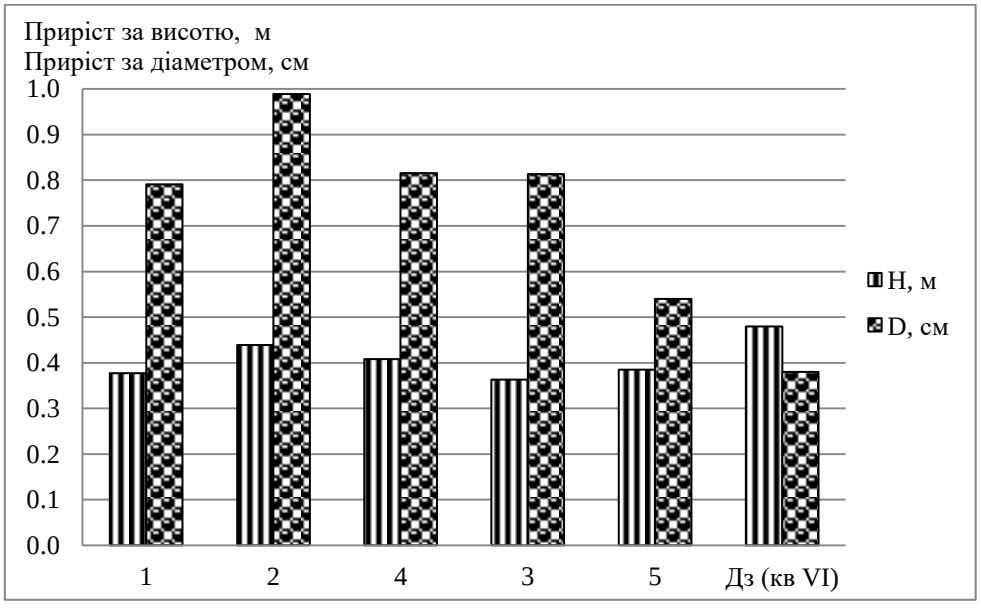

Рис. 1 – Середні річні прирости за діаметром і висотою ліщини деревоподібної в насадженнях ХНАУ. Нумерація варіантів згідно з табл. 1

Найбільше перевищення за середнім діаметром було характерним для насаджень дендропарку на території розсадника ХНАУ (91,0 % відносно табличних показників дуба звичайного).

За селекційною структурою (рис. 2) більшість насаджень відзначалися високою часткою дерев I та II селекційних категорій (понад 20 %). Найкращою за цим показником була група дерев, розташованих у розсаднику ХНАУ (частка дерев I та II селекційних категорій – 46,2 %). Відносно гіршу якість стовбурів мала лише група дерев дендропарку ХНАУ (кв. VII), де частка дерев I та II селекційних категорій була найнижчою (7,4 %). Найбільш розповсюдженими вадами були багатостовбурність і кривизна.Слід зазначити, що більшість насаджень ліщини деревоподібної мали кращу селекційну структуру, ніж насадження дуба звичайного на території дендропарку. Частка дерев I і II селекційних категорій для дуба звичайного 40-річного віку становила 9,5 %. Більшість дерев мала кривизну, вилки та пасинки.

Найкращий стан мали дерева ліщини деревоподібної, які ростуть у Парку ветеранів. Частка дерев відмінного стану в цьому насадженні була найвищою (19,6 %). Добрим станом також вирізнялися дерева в розсаднику ХНАУ. Для цих же деревостанів було характерним переважання відмінного та доброго стану (74 % та 53,84 % відповідно), що перевершує показники дуба звичайного у кв. VI (52,1 %)

На всіх обстежених ділянках дерева плодоносили та утворювали високоякісне насіння, а на ділянках дендропарку, а саме в розсаднику і кв. XIV, та в Парку ветеранів був наявний самосів.

За комплексною оцінкою, яка поєднує показники росту, якісної оцінки стовбурів, стану дерев та ступеня репродукційного розвитку, більшість насаджень ліщини деревоподібної (три з п’яти) можна вважати перспективними – придатними для заготівлі репродуктивного матеріалу та створення лісових культур, захисних насаджень та озеленення (рис. 3), а решту – порівняно перспективними – обмежено придатними для заготівлі репродуктивного матеріалу та створення захисних насаджень і озеленення.

Найціннішим із селекційного погляду є насадження горіха ведмежого на території розсадника ХНАУ, середні показники якого є найбільшими.

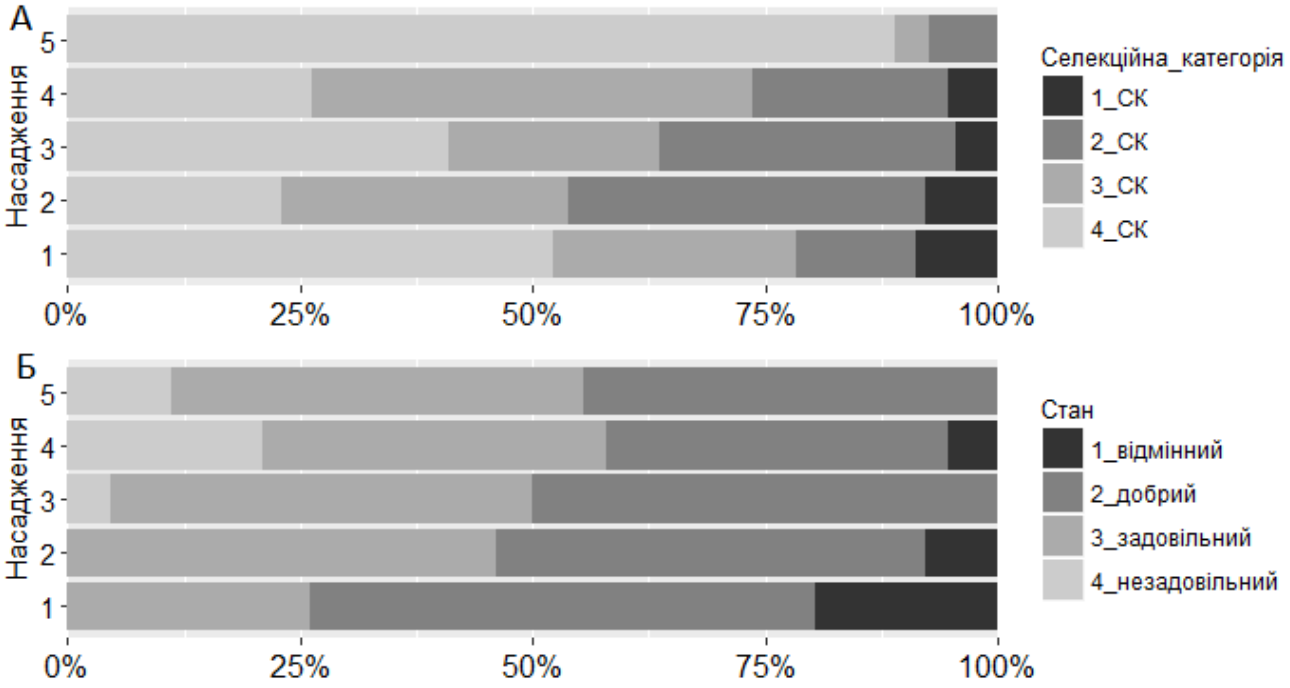

Рис. 2 – Розподіл дерев ліщини деревоподібної за селекційними категоріями (А) і станом (Б). Нумерація варіантів згідно з табл. 1

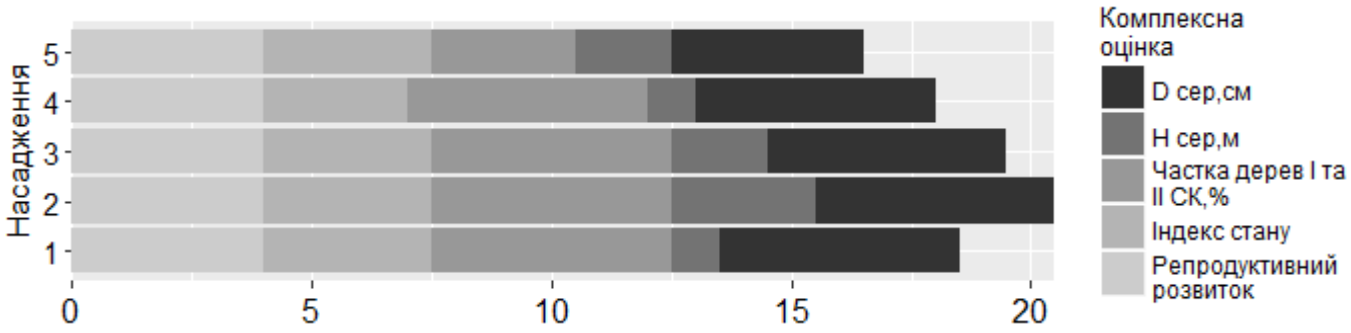

Рис. 3 – Результати бальної комплексної оцінки насаджень ліщини деревоподібної. Нумерація варіантів згідно з табл. 1

Високою цінністю також вирізняється насадження в Парку ветеранів та у кв. XIV дендропарку ХНАУ (1990 р.). Слід зазначити, що рослини в Парку ветеранів є потомством старших насаджень дендропарку і певною мірою є їхніми випробними культурами. Високі ростові та якісні показники насадження в Парку ветеранів вказують на високу генетичну цінність материнських деревостанів. Усі вони можуть бути використані для заготівлі насіння ліщини деревоподібної та створення насаджень різного цільового призначення.

Висновки. Ліщина деревоподібна в умовах Харківщини характеризується інтенсивним ростом. Середні показники обстежених насаджень цього виду у віці 22–40 років перевищують табличні дані дуба звичайного на 22,0–91,0 % за діаметром, але відстають за висотою на 1,0–18,0 %. Відзначено меншу диференціацію дерев за висотою найбільш продуктивних деревостанів.

Обстежені насадження ліщини деревоподібної характеризуються доброю селекційною структурою і станом.

На всіх обстежених ділянках дерева плодоносять і утворюють високоякісне насіння, а на трьох з п’яти ділянок наявний самосів, що вказує на високий рівень акліматизації.

За результатами комплексного оцінювання, три із п’яти обстежених насаджень ліщини деревоподібної віднесено до перспективних – рекомендованих для збору репродуктивного матеріалу.

ПОСИЛАННЯ – REFERENCES

Artamonov, V. I. 1989. Redkie i ischezayuschie rasteniya (Po stranitsam Krasnoy knigi SSSR): Kniga1 [Rare and Endangered Plants (According to the Red Data Book of the USSR): in book 1]. Moscow, Agropromizdat, 383 p. (in Russian).

Chernyak, V. M. 2004. Kultyvovana dendroflora Volyno-Podillia, perspektyvy yii vykorystannia ta zbahachennia [Cultivated dendroflora in Volyno-Podillya, prospects for its use and enrichment]. Ternopil, TNPU, 264 p. (in Ukrainian).

Kolchanova, O. V., Los, S. A., Halymon, E. V, Bilyk, O. M. 2015. Lishchyna derevovydna v parkakh Poltavshchyny [Turkish hazel in parks of Poltava region]. Proceedings of scientific conference. Kyiv, NBG, p. 120–121 (in Ukrainian).

Kosenko, I. S. 1987. Kultura leshchyny drevovydnoi na Ukraine [Culture of Turkish hazelnut in Ukraine]. Biulleten Hlavnoho Botanycheskoho sada [Bulletin of the Main Botanical Garden], 144: 23–26 (in Russian).

Los, S. A., Neyko, I. S., Grygoryeva, V. G., Plotnikova, O. M. 2012. Rezultaty vyprobuvannya 25-richnykh potomstv plyusovykh derev duba zvychaynoho na Khmelnychchyni [The testing results of 25-years English oak plus trees progenies in the Khmelnytsk region]. Lisivnytstvo i ahrolisomelioratsiya [Forestry and Forest Melioration], 120: 44–50 (in Ukrainian).

Lypa, A. I. 1965. Kulturogennaya dendroflora Ukrainskoy SSR, yeyo istoriya, obogashcheniye i ispolzovaniye [Culturological dendroflora of the Ukrainian SSR, its history, enrichment and use]. Biulleten Hlavnoho Botanycheskoho sada [Bulletin of the Main Botanical Garden], 100: 39–43 (in Russian).

Ostapenko, B. F. and Sytnik, I. Y. 2011. Parky Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva [Gardens of Kharkiv National Agrarian University]. Kharkiv, KhNAU, 50 p. (in Ukrainian).

Potashev, Yu. M., Sytnik, I. Y., Babenko, V. V. 2016. Rist lishchyny derevovydnoyi v zakhysnykh nasadzhennyakh Livoberezhnoho Lisostepu Ukrayiny [Growth of Turkish huzel in protective forest stands of the Left Bank Forest-steppe in

Ukraine]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva [Bulletin of Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev], 1: 185–190 (in Ukrainian).

Reva, M. L. 1965. Dendrariy V. V. Pashkevycha v Umani [Dendrarium of V. V. Pashkevich in Uman]. Biulleten Hlavnoho Botanycheskoho sada [Bulletin of the Main Botanical Garden], 58: 26–29 (in Russian).

Shvidenko, A. Z., Strochinsky, A. A., Savich, Yu. N., Kashpor, S. N. (Eds.). 1987. Normativno-spravochnyye materialy dlya taksatsii lesov Ukrainy i Moldavii [Regulatory reference materials for forest inventory in Ukraine and Moldova]. Kyiv, Urozhay, 559 p. (in Russian).

Sytnik, I. I. 2013. Orekhoplodnye v dendroparke KhNAU [Nut trees in the arboretum of KhNAU]. Visnyk KhNAU [Papers of KhNAU], 1: 195–198 (in Russian).

Tulupiy, H. H. 1960. Vedmezhyi horikh v dendroparku "Sofiivka". Aklimatyzatsiya roslyn [Turkish huzel in the arboretum "Sofiyivka". Acclimatization of plants]. Pratsi Botanichnoho sadu [Papers of the Botanical Garden], VII: 129–131 (in Ukrainian).

Wysotska, N. Yu. 2013. Metodyka kompleksnoho otsinyuvannya uspishnosti introduktsii vydiv rodu Picea Dietr. [Methodology of complex evaluation of Picea Dietr. species introduction success]. Lisivnytstvo i ahrolisomelioratsiya [Forestry and Forest Melioration], 122: 56–62 (in Ukrainian).

Zhyla, A. S. 2011. Potentsial nasinnoyi bazy lishchyny derevovydnoyi na terytoriyi Lisostepovoyi zony Ukrayiny [Potential of the seed base of the Turkish huzel in the territory of the Forest-steppe zone of Ukraine]. Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of UNFU], 21.4: 50–55 (in Ukrainian).

Kolchanova O. V.[1], Los S. A.[2], Sytnik I. Y.[3]

PECULIARITIES OF GROWTH AND DEVELOPMENT OF TURKISH HAZELNUT (*CORYLUS COLURNA* L.) IN STANDS OF THE GREEN ZONES OF KHARKIV NATIONAL AGRARIAN UNIVERSITY NAMED AFTER V. V. DOKUCHAEV

[1]*State Enterprise "Vinnitska Forest Research Station"*
[2]*Ukrainian Research Institute of Forestry and Forest Melioration named after G. M. Vysotsky*
[3]*Kharkiv National Agrarian University named after V. V. Dokuchaev*

The growth, development, selection structure, and condition of Turkish hazelnut in the plantations of the parks of the Kharkiv National Agrarian University were studied in conditions of Kharkiv region. The article analyzes the growth of 22 to 40 years old Turkish hazelnut trees by height and diameter on five sites. In all cases, the hazelnut trees considerably exceeded the oaks by diameter and were slightly behind by the height. The Turkish hazelnut stands had a good selection structure and condition. An integrated approach to assessing the selection value of stands was used. Three of the five observed stands were found to be perspective by a combination of characteristics, i. e. suitable for the forest planting, protective stands creation, and landscaping. In all the surveyed plots, the trees produced viable seeds and seedlings and had a high degree of acclimatization in the Kharkov region.

K e y w o r d s : Turkish hazelnut, growth, condition, selection structure, acclimatization.

Колчанова Е. В.[1], Лось С. А.[2], Сытник И. И.[3]

ОСОБЕННОСТИ РОСТА И РАЗВИТИЯ ЛЕЩИНЫ ДРЕВОВИДНОЙ (*CORYLUS COLURNA* L.) В НАСАЖДЕНИЯХ ЗЕЛЕНОЙ ЗОНЫ ХНАУ ИМ. В. В. ДОКУЧАЕВА

1. ГП «Винницкая лесная научно-исследовательская станция»
2. Украинский научно-исследовательский институт лесного хозяйства и агролесомелиорации им. Г. Н. Высоцкого
3. Харьковский национальный аграрный университет им В. В. Докучаева

В условиях Харьковской области исследованы рост, развитие, селекционная структура и состояние лещины древовидной в насаждениях зеленой зоны Харьковского национального аграрного университета им. Докучаева. Проведен анализ роста лещины древовидной в возрасте 22–40 лет по высоте и диаметру на пяти участках. Во всех случаях лещина древовидная значительно превосходит дуб по диаметру и незначительно отстает по высоте. Исследованные насаждения лещины древовидной характеризуются хорошей селекционной структурой и состоянием. Использован комплексный подход к оценке селекционной ценности насаждений. Установлено, что три из пяти обследованных насаждений по комплексу характеристик относятся к перспективным – являются пригодными для заготовки репродуктивного материала для создания лесных культур, защитных насаждений и озеленения. Деревья на всех обследованных участках образуют жизнеспособные семена, дают самосев и характеризуются высоким уровнем акклиматизации в условиях Харьковской области.

К л ю ч е в ы е с л о в а : лещина древовидная, рост, состояние, селекционная структура, акклиматизация

E-mail: olena.kolchanova@gmail.com; svitlana_los@ukr.net

Одержано редколегією 26.01.2018